

УДК 378.091:335.233.2-057.875

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5\(51\)-196-209](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5(51)-196-209)

Аніщенко Вікторія Олександрівна доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та професійної етики, Пенітенціарна академія України, м. Чернігів, тел.: (050) 448-07-37, <https://orcid.org/0000-0002-5062-3789>

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ОФІЦЕРІВ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена розгляду сутності та змістовного наповнення національно-патріотичного виховання, як однієї зі складових процесу професійного розвитку та становлення майбутніх офіцерів, а також шляхам формування особистісної та колективної національної свідомості та патріотизму курсантів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку громадян на посади осіб офіцерського складу для проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до законодавства України, в тому числі закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Автором звертається увага на необхідність створення відповідної атмосфери в освітньому середовищі, яке має стати для кожного курсанта мотивуючим осередком для його становлення як офіцера та громадянина-патріота України в одній особистості, сприяти формуванню його цінностей, волі, усвідомленості патріотичної поведінки та готовності бути відданим своїй країні, ефективно виконувати бойові завдання тощо.

Враховуючи нові виклики сьогодення, які пов'язані з повномасштабним вторгненням росії в Україну, змінами національної свідомості громадянського суспільства, використовуючи низку методологічних принципів та підходів автор запропонував модель колективного впливу на формування національно-патріотичного виховання молодих офіцерів. Основними елементами запропонованої моделі є компоненти системи професійної освіти, особистісні потреби курсантів у самоосвіті та самовихованні та освітнє середовище закладу вищої освіти, що взаємопоєднані спілкуванням всіх учасників освітнього процесу, відповідними інноваційними засобами та методами виховного впливу на особистісну та колективну свідомість курсантів під час здобуття вищої військової освіти.

Автор наголошує на тому, що запропонована модель має бути динамічною, своєчасно змінюватися, оновлюватися, доповнюватися певним змістом, відповідними структурними елементами для вдосконалення не тільки системи національно-патріотичного виховання, а і в цілому освітніх, освітньо-

професійних програм підготовки офіцерів у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти.

Ключові слова: військова освіта, майбутні офіцери, модель колективного впливу на формування національно-патріотичного виховання, національно-патріотичне виховання, освітній процес, освітнє середовище ЗВО, патріотична поведінка.

Anishchenko Viktoriia Oleksandrivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Pedagogy and Professional ethics, Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, тел.: (050) 448-07-37, <https://orcid.org/0000-0002-5062-3789>

NATIONAL AND PATRIOTIC EDUCATION OF OFFICERS AS AN INTEGRAL PART OF MILITARY EDUCATION

Abstract. In the article the author considers the essence and content of national and patriotic education as one of the components in the process of professional development and formation of future officers, as well as ways to form personal and collective national consciousness and patriotism of cadets in higher military educational institutions, military educational units of higher education institutions that train citizens for the positions of officers for military service in the Armed Forces of Ukraine and other military formations, established in accordance with the legislation of Ukraine, including higher education institutions with specific learning conditions.

The author draws attention to the need to create an appropriate atmosphere in the educational environment, which should become a motivating center for each cadet to become an officer and a citizen-patriot of Ukraine, to promote the formation of his values, will, awareness of patriotic behavior and readiness to be loyal to his country, to effectively perform combat missions, etc.

The author proposes a model of collective influence on the formation of national and patriotic education of young officers taking into consideration new challenges of the present life, which are associated with Russia's full-scale invasion of Ukraine, changes in the national consciousness of civil society and using a number of methodological principles and approaches. The main elements of the proposed model are the components of the vocational education system, the personal needs of cadets for self-education and the educational environment of a higher education institution, which are interconnected by all participants' communication in the educational process by appropriate innovative means and methods of educational influence on the personal and collective consciousness of cadets.

The author emphasizes that the proposed model should be dynamic, timely changed, updated, supplemented with certain content and relevant structural elements to improve not only the system of national and patriotic education, but also

the overall educational and professional training programs for officers in higher military educational institutions and military educational units of higher education institutions.

Keywords: military education, future officers, model of collective influence on the formation of national and patriotic education, national and patriotic education, educational process, educational environment of higher education institutions, patriotic behavior.

Постановка проблеми. Нові суспільно-політичні реалії в Україні, пов'язані не тільки зі становленням незалежної державності, але й з російською агресією, вимагають все більшої уваги з боку вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (далі – ВВНЗ та ВНП ЗВО), які здійснюють підготовку громадян на посади осіб офіцерського складу для проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, в тому числі закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання (далі – ЗВО СУН), які здійснюють підготовку офіцерів правоохоронної діяльності, до процесу виховання майбутніх офіцерів, формування національної свідомості, національної ідентичності, національної культури, усвідомленого стійкого почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що розглядаючи категорію здобувачів вищої освіти – майбутніх офіцерів, які представляють спільноту військовозобов'язаної молоді, чия майбутня професійна діяльність безпосередньо пов'язана із захистом та обороною державного суверенітету і територіальної цілісності держави, вітчизняними вченими досліджується процес національно-патріотичного виховання з різних аспектів, а саме зміни законодавчої бази в сфері державної політики щодо утвердження української національної та громадянської ідентичності [1] та реформування військової освіти [2], формування національної ідентичності особистості офіцерів, їх ціннісно-смыслові сфери та патріотичних установок, психолого-педагогічних проблем професійної освіти (Є. Брижаний [5], А. Галімов [6], В. Мірошніченко [6], П. Чурмантаєв [9], І. Ящук [10]), особливостей впливу освітньо-культурного середовища закладів вищої освіти (О. Пінаєва [7], О. Хрущак [7]), розробки педагогічного інструментарію національно-патріотичного виховання курсантів (В. Аніщенко [4], Н. Разумейко [4], О. Федоренко [8]) та інших.

Зважаючи на наявні наукові доробки в сфері організації та відтворення процесу національно-патріотичного виховання, а також виклики сьогодення, що пов'язані з повномасштабним вторгненням росії в Україну, вважаємо за необхідне наголосити не тільки на важливості побудови траєкторії особистісного патріотизму офіцера, але й моделі колективного впливу на формування національно-патріотичного виховання молодих офіцерів.

Мета статті – обґрунтування необхідності національно-патріотичного виховання офіцерів як ключового елемента військової освіти, розробка структурних компонентів та представлення моделі колективного впливу на формування національно-патріотичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Україна переживає важкий, кризовий етап історичного розвитку, що обмовлений віроломним вторгненням РФ на територію Української держави. В цей критично-важливий період для нашої Батьківщини одним з найважливіших інструментів впливу педагогічної науки та практики в закладах вищої освіти (ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗВО СУН) на формування свідомого суспільно-патріотичного вибору та ціннісно-орієнтованої соціальної поведінки курсантів, має стати національно-патріотичне виховання молодих офіцерів.

Важливим в цьому процесі має стати розуміння керівництвом та науково-педагогічною спільною, що кожен ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗВО СУН має стати для курсанта осередком становлення офіцера та громадянина-патріота України в одній комплексній особистості, готового брати на себе відповідальність, самовіддано сприяти розбудові країни як суверенній, незалежній, демократичній, правовій, соціальній державі, забезпечувати її національну безпеку та територіальну цілісність, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві. Кожний курсант під час навчання має усвідомити, що особистісне почуття патріотизму це одна з найголовніших базових професійних якостей та важлива особистісна і соціальна якість. Це те, що є основою особистісної цінності себе як громадянина своєї держави, як людини вільної, вольової та стійкої до впливу ворожих та колабораційних процесів, які, на превеликий жаль, існують та мають вкрай негативний прояв в українському суспільстві.

В цьому контексті актуальним є запровадження методологічно обґрунтованої поглибленої практики вивчення процесів колабораціонізму, психологічного впливу інформаційних маніпуляцій ворога, організації та проведення комплексних заходів щодо розуміння методів запобігання проявам та розвитку колабораціонізму як історичного, соціального та правового явища, а також практичних заходів для забезпечення національної безпеки на рівні всіх державних та недержавних інституцій в процесі несення служби, виконання не тільки професійних обов'язків, але й обов'язків громадянина своєї країни. Також, як ніколи, сьогодні є важливим організація процесу збирання та поширення інформації про героїчні вчинки українських військовослужбовців, бійців добровольчих батальйонів та сили територіальної оборони у ході російсько-української війни, волонтерів та інших громадян, які зробили значний внесок у зміцнення обороноздатності нашої країни. Сьогодні, на превеликий жаль, наповнено героїчними й водночас драматичними, навіть, трагічними подіями, що спонукає ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗВО СУН створюватиobelіски та експозиції пам'яті загиблих випускників, створювати музейні

виставки, кімнати бойової слави тощо. Важливим є формування якостей особистості засобами змісту навчальних дисциплін блоків загальновійськової та спеціальної підготовки, що має сприяти формуванню ціннісних орієнтирів та усвідомлення гуманістичного, людського ставлення до суспільства, патріотичного ставлення до своєї держави, національної культури, в тому числі мови, традицій, мистецтва, природи, а також до себе та інших, до професійної праці та виконання службово-професійних обов'язків.

Необхідно вплітати в дидактику майже кожної навчальної дисципліни блоки, що впливають на формування високого рівня особистісного та колективного патріотизму та виховання, а саме:

- основні положення історичних прикладів боротьби українського народу за свою волю та свою державу («Історія України», «Історія української культури», «Теорія держави і права», «Конституційне право» та ін.) через ознайомлення з історичними документами, де чітко прослідковується вектор впливу на створення підґрунтя національно-патріотичного виховання (наприклад «Українська хартія вільної людини»);

- етичні та естетичні основи формування моделей поведінки офіцерів («Етика», «Професійні етика», «Комунікативні технології», «Ділова риторика та ведення переговорів» та ін.), що певним чином відображається в низці етичних кодексів, а саме в «Кодекс честі офіцера ЗС України» – це сукупність морально-етичних норм, які ґрунтуються на ціннісних орієнтаціях, ідеалах, світогляді офіцера і регламентують його стосунки із суспільним оточенням, службову та громадську діяльність [11]; в «Правила етичної поведінки поліцейських» – це правила урегулювання поведінки поліцейських з дотриманням етичних норм, формування в поліцейських почуття відповідальності перед суспільством і законом за свої дії та бездіяльність, а також сприяння посиленню авторитету та довіри громадян до поліції України [12]; «Кодекс професійної етики персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України» – це система моральних норм, зобов'язань і вимог щодо сумлінного виконання службових обов'язків персоналом цієї служби, заснована на загальнонавчаних моральних принципах і положеннях національного законодавства, міжнародних стандартах функціонування системи виконання кримінальних покарань [13]. В цілому, основу кодексів честі офіцера, відданості своїй справі та своєму народові становлять вимоги Конституції України, Військової присяги, військових статутів, моральні традиції українського війська, базові міжнародні гуманітарні стандарти та морально-етичні аспекти чинного законодавства;

- вивчати історичний шлях становлення військової освіти та технологій боротьби з ворогом на різних історичних етапах розвитку військово-промислової сфери (загально навчальні та військово-спеціальні дисципліни), запроваджувати інтерактивні методи навчання на сучасному військовому обладнанні та техніці через використання спеціальних моделей реальної та

доповненої реальності, тренажерів, спеціальних електронних тирів та сучасних полігонів, військової зброї різного типу, спеціального математичного та програмного забезпечення функціонування автоматизованих систем, систем захисту інформації та кібернетичної безпеки, програмного забезпечення для створення карт ситуаційної обстановки (типу «Кропива» – нашого власного програмного забезпечення, що розроблене для планування, розрахунків та орієнтування артилеристів) тощо для підготовки та/або перепідготовки офіцерів.

Все вище викладене спонукає замислитися над суттєвим переглядом педагогічних підходів у організації, плануванні та відтворенні процесу підготовки офіцерів у вітчизняних ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗВО СУН, оновленні системи та створення моделі національно-патріотичного виховання офіцерів.

Ретельно вивчивши історичний документ «Українська хартія вільної людини» можна зауважити на тому, що його зміст та сутність спонукають замислитися над багатограним спектром формування національно-патріотичної свідомості особистості як пересічного громадянина, так і майбутнього офіцера, та можливостях використати цей документ, як основу для побудови системи національно-патріотичного виховання курсантської молоді ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗВО СУН. Основою побудови цієї системи має стати модель колективного впливу, що характеризуються як новий підхід, орієнтований на досягнення бажаних системних змін у формуванні національної свідомості майбутніх офіцерів сектору безпеки та оборони, а також правоохоронних органів нашої держави.

Принципами підходу колективного впливу є спільний порядок денний, спільне вимірювання, взаємодоповнююча діяльність, безперервна комунікація, основна підтримка та спільне планування щодо формування високого рівня патріотизму та національної ідентичності кожного вихованця – майбутнього офіцера в процесі здобуття ним відповідного рівня вищої освіти у ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗВО СУН. Такий підхід орієнтований на досягнення бажаних системних змін та очікуваних результатів, має основну мету, що полягає у створенні структурованої співпраці всіх учасників освітнього процесу та орієнтовано на досягнення спільних результатів впливу.

Науковці та практики об'єднують зусилля задля вироблення моделей колективного впливу, які виступають основною потенціалу для здійснення системних змін. При цьому важливо наголошувати на певних принципах, що закладені в багатьох історико-культурних документах, як, наприклад в Українській хартії вільної людини, а саме: 1) відповідальність за своє життя, а отже, його успіх, добробут і щастя нікому не може бути передано. Ми самі несемо відповідальність за себе; 2) мораль і духовні цінності не можуть бути відкладеними на завтра. Вони завжди потрібні сьогодні; 3) ми будуємо те, що уявляємо [3]. Це стає основою для розуміння глибини, масштабу і творчого хисту нашої уяви про те, від кого та від чого залежить наше майбутнє. Це має

впливати на обрання вектору траєкторії розвитку кожного курсанта як особистості, як громадянина України та визначати складові нової моделі національно-патріотичного виховання майбутніх офіцерів у ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗВО СУН.

Трансформуючи поведінку ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗВО СУН, як колективного освітнього середовища, та учасників освітнього процесу, структура колективного впливу може допомогти досягти змін у формуванні національної свідомості як на «рівні всієї освітньої спільноти ЗВО» (тобто зміни в основних установах щодо національної ідентифікації, національної культури, державної мови, ініціативи проявлення світу як громадянської спільноти), так і на особистісному рівні молодого офіцера (тобто зміни поведінки у складі навчальної (цільової) групи).

Модель колективного впливу на процес національно-патріотичного виховання (далі – НПВ), в тому числі на формування національної свідомості, подана на Рис. 1, та відображає триєдиний спектр колективного свідомого розуміння та векторів щодо побудови траєкторії формування особистісних важливих професійних якостей молодих офіцерів.

Виходячи з запропонованої моделі необхідно зробити акцент на врахуванні низки принципів створення моделі колективного впливу на формування НПВ (наукового підходу поєднання теорії та практики несення служби, а також прояву національно-свідомої поведінки в позапрофесійному житті; цілеспрямованості; безперервності та плановірності; врахування культурних та національних цінностей, традицій, історії, духовних надбань українського народу та ін.) та перегляді компонентної структури системи професійної освіти, особливо когнітивного, що виступає першою складовою у формуванні виховного процесу у ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗВО СУН.

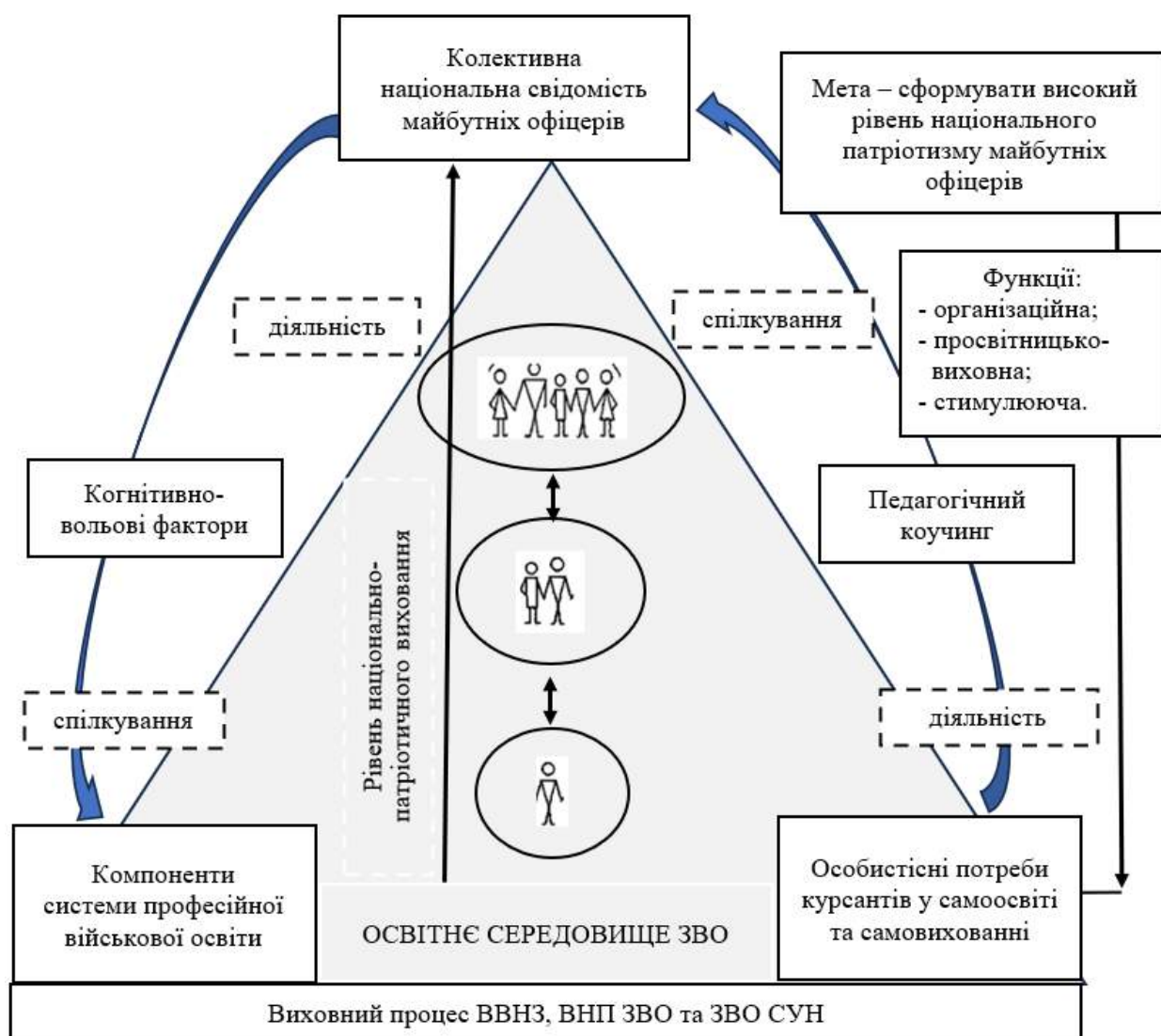

Рисунок 1 – Модель колективного впливу на формування НПВ майбутніх офіцерів (складена автором)

Це, в першу чергу, пов'язано з переглядом щодо наповнення дидактики навчальних дисциплін гуманітарного, соціального та психологічного спрямування. Їх зміст має будуватися на міждисциплінарному підході та враховувати виклики суспільства. Особливо це стосується висвітлення історичних та політичних процесів, соціально-психологічних наслідків військових дій через вторгнення рф починаючи з 2014 року, зміни колективного усвідомлення українців власної ідентичності, цінності громадянства України, любові до державної мови, в цілому ціннісними ставленнями до життя та побудови незалежної вільної Батьківщини. Саме сучасні знання дають можливість молодим офіцерам сформувати набір професійно важливих компетенцій, але й народити й укріпити особистісні моральні та вольові якості, що в подальшому несенні служби буде гарно сприяти виконанню професійних

обов'язків та бути гідним громадянином України. В цьому контексті не буде зайвим спільна діяльність викладацького складу та курсантів, що пов'язана зі створенням експозицій музеїв, музейних та бібліотечних виставок, зустрічей курсантської молоді та науково-педагогічного персоналу з ветеранами АТО, теперішньої війни між РФ та Україною, їх родинами, провідними вченими, які досліджують історичні, політичні, культурні процеси виборювання незалежності нашої України тощо. Це буде виступати елементом взаємозв'язку когнітивного та виховного компоненту в структурі освітнього процесу та впливати на формування патріотизму всіх його учасників.

Другим компонентом запропонованої моделі колективного впливу на формування НПВ виступають особистісні потреби курсантів у самоосвіті та самовихованні. Тут важливим стає грамотно сформована допомога курсантам в їх соціальному становленні, адаптації до існуючих умов навчання та несення служби одночасно, у збереженні, укріпленні/трансформації свого «Я» та розвитку індивідуальності. Роль викладацького складу, особливо персоналу відділів соціально-виховної роботи ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗВО СУН стає важливою для підтримки віри курсанта в щасливе професійне майбутнє, в гідну кар'єру та можливості самореалізації у різних сферах життєдіяльності рідної країни. Використовуючи коучингові технології дотичні до виховного процесу викладацький склад та персонал відділів соціально-виховної роботи можуть створювати м'який вплив на виховання молодих офіцерів через самосприйняття, самомотивацію до моделей особистісної поведінки, поведінки інших осіб, колективної поведінки всіх учасників освітнього процесу. Коучингові технології дозволяють побудувати ціннісно-орієнтований формат асертивного спілкування між всіма учасниками освітнього процесу, дослухатися до своєї душі, укріпити особистісні цінності, сформувати уяву та особистісне ставлення до тих важливих суспільно значимих історично-політичних процесів, що відбуваються та впливають на їх навчання, становлення як професіоналів та відданих громадян своїй державі. Гарним коучинговим підходом у формуванні національної свідомості є не тільки проведення індивідуальних, але й групових коуч-сесій, різних тренінгів та зборів у зимових і літніх молодіжних таборах. Під час таких методів виховання відбуваються поглиблене знайомство один з одним, розвиваються комунікативні здібності та формується важливий елемент колективної відповідальності за прийняття певних рішень. Саме такий формат надає можливості викладачам і персоналу відділів соціально-виховної роботи краще зрозуміти чим «дихає» кожен курсант, окрема курсантська група, в цілому колектив ЗВО із специфічними умовами навчання. А це ще виступає ресурсом для визначення напрямів профілактичної роботи щодо патріотичних настроїв, формування прихильності до національних культури, традицій, норм та правил українського суспільства.

Враховуючи нові виклики громадянського суспільства до сутності, змісту та практичного наповнення виховного процесу ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗВО СУН є доречним комплексно застосовувати методологічні підходи (системний, практико-орієнтований, діалогічний, аксіологічний, рефлексивно-діяльнісний та інші) щодо організації виховного процесу в цілому, а також безпосередньо формування колективної національної свідомості та почуття національного патріотизму як однієї з важливих особистісних і базових професійно важливих якостей, в тому числі й професійної компетентності та готовності майбутніх офіцерів до службово-професійної діяльності. Жоден із зазначених підходів не є універсальним, тому в залежності від особистісного рівня кожного з курсантів, відповідних зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на ціннісні орієнтації можна розробити конкретну комплексну стратегію досягнення високого рівня зрілості особистості, в тому числі громадянської активності, моральних ідеалів та гідності, розвинутої національної свідомості в системі «курсант – група курсантів – курсантська спільнота ЗВО», тобто побудувати траєкторію досягнення високого рівня колективної національної свідомості. Розглянемо деякі з них. Так, треба зазначити, що з позицій системного підходу мають гарно взаємопов'язуватися всі три компоненти моделі колективного впливу на формування НПВ молодих офіцерів, а саме: професійна освіта, особистісно важливі потреби курсанта та виховний процес. Програми патріотичного виховання вплітаються в навчальний матеріал і виступають як важливий елемент повсякденного виховання поваги до Конституції України, законодавства, державних символів – Герба, Прапора, Гімну, поглибленого вивчення історії українського козацтва, способів збереження і популяризації історико-культурної спадщини народу України, сприяє поліпшенню військово-патріотичного виховання курсантської молоді та формуванню готовності до захисту Вітчизни. Поєднавши аудиторну та позааудиторну роботу курсантів (участь у роботі наукових гуртків, залучення до наукових досліджень кафедр та представлення їх результатів на конкурсах наукових робіт курсантів, прийняття участі в роботі волонтерських та громадських організацій, залучення до соціально важливої діяльності, участь в роботі курсантського самоврядування, участь у заходах профорієнтації та популяризації військової, правоохоронної сфери діяльності для шкільної молоді тощо) можна досягнути триєдиної мети в освітньо-виховному процесі: по-перше, інтеграції теорії та практики на основі педагогічно обґрунтованої методології в напрямку обрання методів, форм і засобів національно-патріотичного виховання; по-друге, розвиток критичного мислення у напрямку національної самосвідомості та вдосконалення свого ціннісно-уявного призначення як громадянина-патріота; по-третє, гуманізації військової освіти та дотримання психологічного компоненту щодо моделювання особистісної та колективної поведінки, яка дозволяє адекватно сприймати різні умови служби та вміти адаптуватися до них, не піддаватися на провокації та пропаганду колаборантів та ворога.

Практико-орієнтований та діалогічний підходи в освітньо-виховному процесі передбачають формування патріотично налаштованого освітнього середовища, що забезпечується перш за все гармонійним та безбар'єрним спілкуванням всіх учасників освітнього процесу, встановленням партнерських відносин в системі «викладач – майбутній офіцер», створенням відкритого діалогу щодо обрання виховних методів поваги та любові до державної мови, способів вираженого ставлення до державних, суспільних інтересів у сфері забезпечення безпеки, засобів захисту територіальної цілісності держави, прав, свобод та інтересів кожного громадянина та ін. В поєднанні освітньої складової, що наповнюється відповідними практичними кейсами з необхідністю вирішення складних ситуацій, що можуть супроводжувати несення служби та різних видів професійної діяльності у військових підрозділах і правоохоронних органах, виховна складова має бути зорієнтована на формування чіткої індивідуальної та колективної позиції щодо розуміння державної політики в сфері виконання службового обов'язку, вірності державі та народові України, непорушення певних правил поведінки та професійної етики, усвідомлення що кожен майбутній офіцер є не тільки носієм патріотичних ідей, але й представником національної спільноти та активним громадянином зі свідомою моделлю поведінки, орієнтованої на співпрацю з державними органами влади, громадянами заради укріплення взаємоповаги, толерантності, збереження ідей миру та безпеки держави.

Застосування аксіологічного підходу у визначенні стратегічних напрямів виховного процесу в ВВНЗ, ВВП ЗВО та ЗВО СУН дозволяє створити ціннісне підґрунтя для розвитку патріотизму як окремого курсанта, так і всієї спільноти майбутніх офіцерів. Мова йде про виявлення ціннісних орієнтирів, їх трансформацію протягом навчання в ВВНЗ, ВВП ЗВО та ЗВО СУН, а також формування готовності на високому рівні проявляти свою професійну компетентність в сфері захисту кордонів, територіальної цілісності держави через стійку усвідомленість цінності життя людини, командної праці, необхідності демонстрування особистісної та колективної волі й національної гідності, гордості за приналежність до спільноти військових та правоохоронних підрозділів, які спроможні підтримувати й захищати державний устрій, українське суспільство та його інтереси в цілому.

Проведене анкетування курсантів Пенітенціарної академії України (ЗВО із специфічними умовами навчання, єдиний заклад вищої освіти, який готує офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України) на початку навчання щодо певного особистісного та колективного рівня патріотичної свідомості показав, що приблизно 40 % від загального обсягу виховних впливів здійснює освітнє середовище, в якому вони перебувають, ще 10–17,5 % на особистісний рівень патріотичної свідомості має вплив сім'я, одно-літки, друзі, а також інші пересічні дорослі громадяни – 22 %. Також особливим фактором впливу є інформаційний вплив засобів масової інформації, де ця

цифра коливається в межах 19–20,5 %. Це вказує на необхідність включення в освітню складову виховного процесу навчання інформаційній та цифровій грамотності, профілактичних методів та обрання превентивних заходів щодо формування інформаційної гігієни в освітньому середовищі ВВНЗ, ВНП ЗВО та ЗВО СУН.

Як засвідчує практика, ефективність формування колективної національної свідомості та високого рівня патріотизму молодих офіцерів може бути забезпечена комплексними через застосування інноваційних та комплексних засобів впливу, що передбачають систематичне й глибоке вивченням рідної історії, традицій військової справи, естетичних знань та цінностей як українських, так і світових, оволодінням на професійному рівні загальних та спеціальних навчальних дисциплін.

Висновки. Національно патріотичне виховання – є складовою загального виховного процесу вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти. Її змістовному наповненню має бути приділена належна увага з боку науково-педагогічних працівників, співробітників відділів соціально-виховної роботи та керівництва закладу вищої освіти. Вище викладені результати дослідження щодо формування та розвитку патріотизму, національної свідомості та усвідомлення цінності національної культури (історії, традицій та звичаїв, мови) дозволили запропонувати колективну модель впливу на формування національно-патріотичного виховання майбутніх офіцерів. Запровадження такої моделі буде сприяти формуванню високих морально-психологічних якостей, професійної етики та громадянської відповідальності офіцерів, прагненню вдосконалення військової освіти протягом життя. Також необхідно зазначити, що запропонована модель має бути динамічною, своєчасно змінюватися, оновлюватися, доповнюватися певним змістом, відповідними структурними елементами для вдосконалення не тільки системи національно-патріотичного виховання, а і в цілому освітніх, освітньо-професійних програм підготовки офіцерів у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти.

Література:

1. Закон України Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: ід 13.12.2022. № 2834- IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення 05.05.2025).
2. Про затвердження Концепції військово-патріотичного виховання в системі Міністерства оборони України: наказ Міністерство оборони України від 14.08.2024 № 554. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0554322-24#Text> (звернення 05.05.2025).
3. Українська хартія вільної людини. URL: <https://1-12.org.ua/ukrajinska-khartija-vilnojiljudyny> (дата звернення 05.05.2025).
4. Аніщенко В. О., Разумейко Н. С. Актуальні питання національно-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти в закладах із специфічними умовами навчання. *Українська Хартія вільної людини: від смислових конструктів до формування системи цінностей* (УХВЛ в системі цінностей українського суспільства в умовах війни. Освітня контекст): матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 25 жовт. 2024 р.). Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2024. С. 12–16.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 5(51) 2025

5. Брижаний Є. Військово-патріотичне виховання майбутніх офіцерів збройних сил України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2016. № 1. С. 5–18.

6. Мірошніченко В. І., Галімов А. В. Методика патріотичного виховання майбутніх офіцерів в освітньому процесі ЗВО у контексті морально-психологічного забезпечення. *Наукові інновації та передові технології. Серія: Педагогіка*. 2025. № 3(43). С. 1288–1298.

7. Pinaieva O., Khrushchak O. Pedagogical conditions of effective patriotic education of cadets in the educational and cultural environment of a military higher education institution. 2025. *Pedeutology*, № 2(2), 38-48.

8. Федоренко О. І. Напрями, методи та форми національнопатріотичного виховання курсантів і студентів у закладі вищої освіти МВС України. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 5 квіт. 2019 р.) МВС України. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. С.19–21.

9. Чурмантаєв П. С. Національно-патріотичне виховання майбутніх офіцерів пенітенціарної системи як складова кримінально-виконавчої політики України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2017. №1. С. 227–236.

10. Ящук І.П. Громадянське становлення курсантів ЗВО системи МВС у процесі їх професійної підготовки: до постановки проблеми. *Іноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип.15/ упоряд. О.Б.Петренко; ред. кол.: О.Б.Пет-ренко, Т.С.Ціпанта ін. Рівне:РДГУ, 2022. 354 с.*

11. Кодекс честі офіцера Збройних сил України. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/kodeks-chesti-oficera-zbrojnih-sil-ukraini> (звернення 01.05.2025).

12. Правила етичної поведінки поліцейських: наказ Міністерство внутрішніх справ України від 09.11.2016 № 1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text> (звернення 01.05.2025).

13. Кодекс професійної етики персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 14.04.2017 № 1272/5 (із змінами внесеними згідно із наказом Міністерства юстиції України від 05.03.2020 № 804/5). URL: <https://www.probation.gov.ua/%D1%81/> (звернення 01.05.2025).

References:

1. Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukraïnskoï natsionalnoi ta hromadianskoï identychnosti»: Zakon Ukrainy vid 13.12.2022. No 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0554322-24#Text>. [in Ukrainian].

2. Pro zatverdzhennia Kontseptsii viiskovo-patriotichnoho vykhovannia v systemi Ministerstva oborony Ukrainy: nakaz Ministerstvo oborony Ukrainy vid 14.08.2024 № 554. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0554322-24#Text> (zvernennia 05.05.2025). [in Ukrainian].

3. Ukrainska khartiia vilnoi liudyny. URL: <https://1-12.org.ua/ukrajinska-khartija-vilnoj-liudyny> (data zvernennia 05.05.2025). [in Ukrainian].

4. Anishchenko V. O., Razumeiko N. S. (2024) Aktualni pytannia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia zdobuvachiv vyshchoi osvity v zakladakh iz spetsyfichnymy umovamy navchannia [Topical issues of national and patriotic education of higher education students in institutions with specific learning conditions.]. *Ukrainska Khartiia vilnoi liudyny: vid smyslovykh konstruktiv do formuvannia systemy tsinnosti» (UKhVL v systemi tsinnosti ukraïnskoho suspilstva v umovakh viiny. Osvitianskyi kontekst) – The Ukrainian Charter of the Free Man: From Semantic Constructs to the Formation of a System of Values (UHHR in the System of Values of Ukrainian Society in the Context of War. Educational context): materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. Ternopil: FOP Osadtsa Yu. V., S. 12–16. [in Ukrainian].*

5. Brizhatiy Y. (2016). Viiskovo-patriotychne vykhovannia maibutnikh ofitseriv zbroinykh syl Ukrainy [Military-patriotic education of future officers of the ukrainian armed forces]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: Pedahohichni nauky*, 1. S. 5–18. [in Ukrainian].

6. Miroshnichenko V. I., Halimov A. V. (2025) Metodyka patriotychnoho vykhovannia maibutnikh ofitseriv v osvitnomu protsesi ZVO u konteksti moralno-psykholohichnoho zabezpechennia [METHODOLOGY OF Patriotic education of future officers in the educational process of the unit in the context of moral and psychological support]. *Zhurnal Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii/ (Serii «Pedahohika»)*. № 3(43). S. 1288–1298. [in Ukrainian].

7. Pinaieva O., Khrushchak O. (2025) Pedahohichni umovy efektyvnoho patriotychnoho vykhovannia kursantiv v osvitno-kulturnomu seredovyschi viiskovoho zakladu vyshchoi osvity [Pedagogical conditions of effective patriotic education of cadets in the educational and cultural environment of a military higher education institution]. *Pedeutology*, №2(2), S. 38–48. [in Ukrainian].

8. Fedorenko O. I. (2019) Napriamy, metody ta formy natsionalnopatriotychnoho vykhovannia kursantiv i studentiv u zakladi vyshchoi osvity MVS Ukrainy [Directions, methods and forms of national-patriotic education of cadets and students in a higher education institution of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Psykhologichni ta pedahohichni problemy profesiinoi osvity ta patriotychnoho vykhovannia personalu systemy MVS Ukrainy. tezy dop. Vseukr. nauk.-prakt. konf. Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv*, S.19–21. [in Ukrainian].

9. Churmantaiev P. S. (2017) Natsionalno-patriotychne vykhovannia maibutnikh ofitseriv penitentsiarnoi systemy yak skladova kryminalno-vykonavchoi polityky Ukrainy [National and Patriotic Education of Future Officers of the Penitentiary System as a Component of the Penal Policy of Ukraine]. *Visnyk Penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy*. №1. S. 227–236. [in Ukrainian].

10. Yashchuk, I.P. (2022). Hromadianske stanovlennia kursantiv ZVO systemy MVS u protsesi yikh profesiinoi pid-hotovky: do postanovky problemy. *Innovatyka u vykhovanni [Civic formation of cadets of higher education institutions of the Ministry of Internal Affairs in the process of their professional training: before posing the problem. Innovation in education]*. Vol.15. (Ed.). O.B.Petrenko, T.S.Tsipanet al. Rivne, 354 p. [in Ukrainian].

11. Kodeks chesti ofitsera Zbroinykh syl Ukrainy [Code of Honour of an Officer of the Armed Forces of Ukraine]. Vziato z: <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/kodeks-chesti-oficera-zbrojnikh-sil-ukraini> [in Ukrainian].

12. Pravyla etychnoi povedinky politseiskykh [Rules of ethical behaviour for police officers]: nakaz Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 09.11.2016 № 1179. Vziato z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text> [in Ukrainian].

13. Kodeks profesiinoi etyky personalu Derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy [Code of Professional Ethics for the Personnel of the State Penitentiary Service of Ukraine]: nakaz Ministerstva yustytysii Ukrainy vid 14.04.2017 № 1272/5 (iz zminamy vnesenymy zghidno iz nakazom Ministerstva yustytysii Ukrainy vid 05.03.2020 № 804/5). Vziato z: <https://www.probation.gov.ua/%D1%81/> [in Ukrainian].